

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 1982 ANAYASASININ İNCELENMESİ

3.A.Başlangıç Bölümü

- Anayasaların yapılış sebeplerini ve felsefesini anlatan bölümdür.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarına Başlangıç koyma usulü, 1961 Anayasasıyla başlamış ve 1982 Anayasasıyla devam etmiştir
- Başlangıç kısmı, Anayasanın ilk üç maddesi değildir
- Başlangıç metni: anayasaya dâhildir (Ancak kenar madde başlıkları anayasaya dahil değildir). Anayasa Mahkemesi bir kanunu iptal ederken başlangıç metnini Serbest ölçü norm olarak kullanır. Ayrıca yine anayasaya sahil olduğu için anayasa değişikliğinin yapılması usulüne tabidir.
- Başlangıç metni değiştirilebilir, ama Devletin, "Başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayandığı (md.2)" hükmü değiştirilemez.

Dikkat: Başlangıç bölümünde yer alan 12 Eylül 1980 hareketinin meşruluğu 1995 yılı Anayasa değişikliğiyle kaldırılmıştır. Ayrıca 2001 yılında yapılan Anayasa değişikliğiyle, "Hiçbir düşünce ve mülhazanın" anayasal ilkeler karşısında korunamayacağı ifadesi "hiçbir faaliyetin" şeklinde değiştirilmiştir.

Başlangıç bölümünde şu hükümler yer alır.

- Atatürk milliyetçiliği ve medeniyetçiliği
- Kuvvetler ayrılığının kuvvetler arasında bir üstünlük anlamına gelmeyip bir iş bölümü anlamına geldiği
- **Çağdaş medeniyetlere ulaşma azmi**
- Hürriyetçi demokrasi
- Kuvvetler ayrılığı
- Laiklik
- Devletin ve ülkenin bölünmez bütünlüğü
- Her Türk vatandaşının anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden yararlanacağı
- Anayasanın ve hukukun üstünlüğü
- Yurtta sulh cihanda sulh ilkesi
- Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlılık
- Milli egemenlik
- Her Türk vatandaşının onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı
- Milli menfaatlerin üstünlüğü

3.B. Değiştirilemez İlk 3 Madde

3.B.1. Cumhuriyetçilik İlkesi (Madde 1)

- 1982 Anayasası'na göre Devletin şekli cumhuriyettir. Cumhuriyet ilkesi, "egemenliğin millete ait olması" ya da "devleti yönetenlerin seçimle belirlenmesi (yani irsî yollardan geçmemesi)" şeklinde tanımlanmaktadır.
- 1921 Anayasasında 1923 yılı değişikliğiyile Cumhuriyet ilk kez bir hükümet şekli olarak tanımlanarak kabul edilmiştir.
- *Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu ifadesi 1924 ve 1961 Anayasalarının değiştirilemeyecek tek hükmüdür. Ayrıca 1982 anayasasına göre de değişilemez hükmüdür.*
- 1982 Anayasası'nın 6. maddesinde hükme bağlanan milli egemenlik ilkesi ve 10. maddesinde düzenlenen eşitlik ilkesi Cumhuriyet ilkesiyle bir bütün oluşturmaktadır.
- Anayasanın birinci maddesine göre, "Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir". Cumhuriyetin monarşiden temel farkları:
 - Cumhuriyet yönetiminde seçimler vardır, oysa monarşide veraset ilkesi geçerlidir.
 - Monarşide tebaa kavramı vardır, Cumhuriyette vatandaş kavramı vardır.

3.B.2. Cumhuriyetin Nitelikleri (madde 2)

1982 Anayasası'na göre Devletin temel nitelikleri şöyle sıralanabilir;

Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.

3.B.3.Devletin bütünlüğü, resmi dili, bayrağı, milli marşı ve başkenti (Madde 3)

Anayasanın üçüncü maddesine göre;

- Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. / 123.madde
- Dili Türkçe' dir.
- Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.
- Millî marşı "İstiklal Marşı"dır.
- Başkenti Ankara'dır.

Anayasanın 1'inci Maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile 2'nci Maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3'üncü Maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez. (madde 4)

3.B.4.Cumhuriyetin Temel Niteliklerinin açıklanması (2.Madde)

3.B.4.a.İnsan Haklarına Saygılı Devlet İlkesi

Türkiye Cumhuriyeti insan haklarına saygılı bir devlettir. **1961 Anayasasında “insan haklarına dayanan devlet”** ibaresinin yerine **1982 Anayasasında “insan haklarına saygılı devlet”** ibaresi kabul edilmiştir. Türkiye, 1987 yılında Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna bireysel başvuru hakkını, kabul etmiştir.

3.B.4.b. Atatürk Milliyetçiliği:

1924 anayasasında 1937 yılında yapılan değişikle, milliyetçilik ilkesine ilk kez anayasaya girmiştir. **24- milliyetçilik**

61- milli devlet/ulus devlet

82- Atatürk milliyetçiliği

Objektif milliyetçilik anlayışı: Objektif millet anlayışına göre, bir insan topluluğunun millet olması için gerekli unsurlar ırk, dil ya da din birliği gibi maddî yani elle tutulur, gözle görülür nitelikte unsurlardır.

- **Sübjektif milliyetçilik anlayışında ise:** Sübjektif millet anlayışına göre ise, milleti oluşturan insanlar birbirlerine mazi, hatıra birliği, birlikte yaşama arzusu, ülkü birliği gibi bağlarla bağlanır. Burada milliyetçilik yadsınmaz ancak; ırksal ve dinsel ayrımcılığa da yer yoktur. Atatürk milliyetçiliği bu anlayışı kabul eder.

Dikkat: Anayasanın 66. maddesinde yer alan “Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk’tür”. Hüküm Atatürk milliyetçiliğinin sonucudur. Ayrıca “Atatürk Kültür Dil Ve Tarih Yüksek Kurumunun” anayasadaki varlığı da Atatürk Milliyetçiliğiyle ilgilidir.

3.B.4.c. Laik Devlet İlkesi:

Din işleri ile devlet işlerinin bir birinden ayrılmasına laiklik denir. Bu ilke ilk kez 24 Anayasası’na 1937 yılında yapılan değişiklikle getirildi. Laikliğin, “din hürriyeti” ve “din ve devlet işlerinin ayrılığı” olmak üzere iki yönü vardır. Din hürriyeti, inanç ve ibadet hürriyetinden oluşur. 1982 Anayasası **inanç hürriyetini mutlak** şekilde tanıırken, **ibadet hürriyetini sınırlı olarak tanımlamıştır.** Anayasa, ibadet hürriyetini, ancak “Temel ve hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılamaması”nı düzenleyen 14. madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla kabul etmektedir.

Kriterler;

- Devletin resmi bir dini yoktur.
- Devlet bütün dinler karşısında tarafsızdır; herkes din, mezhep ayrımı gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Anayasaya göre ilk ve orta öğretim kurumlarında zorunlu dersler arasında yer alan din kültürü ve ahlak öğretimi de belli bir dinin eğitimini değil, genel bir din kültürünü ifade etmektedir.
- Laik devlet din kurumundan etkilenmez.
- Din ve vicdan hürriyeti herkese tanınmıştır.
- Din işleri ile devlet işleri birbirinden ayrılmıştır. Bu anlamda Türkiye de Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur. Laikliğin gereklerinden bir başkası olan “din kurumları ile devlet kurumlarının birbirinden ayrı olması” hususunda, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın genel idare içinde yer alması laiklik ilkesinden bir sapma olarak değerlendirilebilir. Oysa Anayasa Mahkemesi Diyanet İşleri Başkanlığının bu durumunu anayasaya aykırı bulmamıştır.

3.B.4.d. Hukuk Devleti İlkesi:- MÜLK DEVLET

- POLİS DEVLETİ / KENDİ KURALALARINA UYMAZ

- Hazine torisi

a) hazine ve devlet iki ayrı tüzelkişiliktir

b) Davlar hazine aleyhine açılır/tazminatı hazine öder

- Hukuk devleti

Hukuk devleti kendi koyduğu kurallara uyan iradesi hukuka bağlı devlet demektir. Polis devletinin tam karşıtıdır. Polis devlet kendi koyduğu kurallara kendi uymayan devlettir. 18. yüzyıl Almanya'sında görülmüştür.

- Hukuk devletinde Kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin anayasaya aykırılığı denetlenebilmelidir. Ancak bazı kanun ve kararnameler yargı denetimi dışındadır. Bunlar;

➤ İnkılâp kanunlarının anayasaya aykırılığı iddiasıyla dava açılmaz. **1982 Anayasası'nın 174. maddesinde ifade edilen inkılâp kanunları şunlardır:**

1. Tevhidi Tedrisat Kanunu

2. Şapka İktisası Hakkında Kanun

3. Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun

4. Türk Kanunu Medenisiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair medeni nikâh esaslı ile aynı kanunun 110 uncu maddesi hükmü

5. Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkında Kanun;

6. Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki hakkında Kanun

7. Efendi, Bey, Paşa gibi Lakap ve Unvanların Kaldırıldığına dair Kanun

8. Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun.

➤ Anayasamızın 148. maddesine göre, olağanüstü hallerde ve savaş hallerinde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı Kararnemelerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz.

➤ Milletlerarası anlaşmaların anayasaya aykırılığında iptal davası açılmaz. Ancak "Uygun Bulma" kanunla yapıldığı için uygun bulmaya dava açılabilir.

- **Hukuk devletinde Yürütme İşlemlerinin Yargısal Denetimi yapılabilirdir. Ancak**

Yargısal denetim dışında tutulan işlem ve kararlar şunlardır:

1. Spor tahkim kurulu kararları
2. Danıştay Başkanlar Kurulu kararları
3. Hâkimler ve Savcılar Kurulu kararları (meslekten çıkarma cezası hariç).
4. Silahlı Kuvvetler mensuplarına verilen disiplin cezaları.

ANAYASA HUKUKU

5. Yüksek Seçim Kurulu kararları
6. Sayıştay kararları.
7. Kamu görevlileri hakem kurulu kararları (2010)
8. Kural olarak Yüksek askeri şûranın kararlarına yargı yolu kapalıdır. Ancak Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır.

Dikkat:

2010 yılı Anayasa değişikliğiyle, "**Kamu görevlilerine verilen disiplin cezaları yargı denetim dışında bırakılamaz.**" hükmü kabul edilmiştir. 1982 Anayasası yargı yolunun kapatılamayacağına ait iki maddede açıkça ek güvence vermiştir. Bunlardan birincisi madde 66 "**Vatandaşlıktan çıkarma kararlarına yargı yolu kapatılamaz**" hükmü, ikincisi ise madde 129. Maddesinde "**Kamu görevlilerine verilen disiplin cezalarına yargı yolu dışında bırakılamaz**" şeklindeki hükümdür.

2017 Anayasa değişikliği maddelerinin hepsinin yürürlüğe girmesiyle birlikte Sıkıyönetim kaldırılmış dolayısıyla Sıkıyönetim Komutanının işlemlerinin yargı denetimi dışında tutulmasının da bir hükmü kalmamıştır.

Ayrıca Cumhurbaşkanı'nın tek başına yaptığı işlemlere de artık yargı yolu açılmıştır.

- Hukuk devletinde yargı bağımsız olmalıdır.
- Hukuk devletinde bireyler arasında hakların kullanılması ve yararlanılması açısından eşitlik vardır. Nitekim anayasamızın 10. maddesinde "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir" hükmüne yer vermiştir.
- Hukuk devletinde devlet faaliyetlerinin belirliliği var olmalıdır.
- Hukuk devletinde hukukun genel ilkelerine bağlılık vardır.
- Bu arada, yargı yetkisinin idari eylem ve işlemlerin sadece hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olduğunu, yerindelik denetimi halini alamayacağını hatırlatmak gerekir.
- Ayrıca, idarenin mali sorumluluğu ilkesi de Anayasa'da düzenlenmiştir. Anayasa'ya göre, "idare kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararları ödemekle yükümlüdür."
- Kuvvetler ayrılığı olmalıdır
- Düzenli idare ilkesi olmalıdır.

3.B.4.e. Sosyal Devlet İlkesi:

Sosyal devlet, Vatandaşına insan haysiyetine yakışır bir hayat sunan, devletin sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla ekonomik hayata **gerektiğinde** müdahalesini meşru ve gerekli gören bir devlettir. **Sosyal devlet, iandarma devletin tam karşıtıdır.** Jandarma devlet, klasik liberalizmi benimseyen devlet anlayışının sonucudur. Buna göre; Devlet ekonomik alana asla müdahale etmez.

Sosyal devlette;

- Sosyal ve ekonomik haklar var olmalıdır.
- Sosyal devlette herkesin güvenlik hakkı vardır anayasamızda "Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar." hükmü mevcuttur.
- Milli geliri artırmalı, işsizliği önlemeli ve çalışma koşullarını geliştirmelidir.
- Bireyleri sosyal güvenliğe kavuşturmalıdır.
- Fırsat eşitliğini sağlamalıdır
- İstihdamı sağlamalıdır

Sosyal Devletin Hukuki Yöntemleri

- Kamulaştırma
- Devletleştirme
- Vergi adaleti
- Planlamadır.
- İnsanca bir yaşam için gerekli olan tedbirlerin alınması
- Sosyal ve ekonomik haklara yer verilmesi

Dikkat: Özelleştirme; 1999 da devletleştirmeye ilişkin maddeye eklendi md.47. **Fakat özelleştirme sosyal devletin yararılandığı bir hukuki yöntem değildir.**

3.B.4.f. Demokratik Devlet İlkesi:

Halkın kendi kendisini yönettiği ve bunun için yönetime katıldığı devlete demokratik devlet denir. Kriterler;

- Tüm vatandaşların temel hak ve hürriyetlerinin tanınması ve güvence altına alınması
- Çok partili siyasal hayatın varlığı
- Genel oya dayanan serbest seçimlerin varlığıdır

3.B.4.g . Eşitlik İlkesi :

“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar”

- Eşitlik ilkesine, kadın ve erkek eşitliğine yönelik olarak Devlete, bu eşitliğin yaşama geçirilmesi konusunda açık bir yükümlülük getirmek amacıyla **2004 yılında yapılan Anayasa değişikliğiyle**, “*Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.*” ifadesi eklenmiştir. **2010 yılında yapılan Anayasa değişikliğiyle** de bu hükme, “*Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.*” ifadesi eklenmiştir.
- Yine **2010 yılında yapılan Anayasa değişikliğiyle** maddeye, “*Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.*” hükmü kabul edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM - ANAYASADA YERALAN TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER VE BUNLARIN ÖZELLİKLERİ

Anayasamızda yer alan temel hak ve hürriyetler 3 kategoriye ayrılmıştır. Bunlar;

- Kişisel Haklar (negatif statü hakları) Bu haklar negatif statü haklarıdır. Çünkü Bu haklarda devletin edimi negatiftir. Devlet bu alana müdahale etmez.
- Sosyal ve ekonomik haklar (pozitif statü hakları) . Bu haklar pozitif statü haklarıdır. Çünkü devlet bu alana müdahale etmektedir. Bu haklara bu yüzden "isteme Hakları" da denir.
- Siyasi hak ve ödevlerdir. Bu haklar aktif statü hakları veya diğer adıyla katılma haklarıdır. Çünkü bu haklarla vatandaşlar aktif bir şekilde yönetime katılmaktadırlar.

4.A. HAK VE ÖDEVLER

4.A.1.Kişinin hakları ve ödevleri;

Anayasamızda yer alan kişisel haklar şunlardır;

- Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı; Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.
- Zorla çalıştırma yasağı; Hiç kimse zorla çalıştırılmaz.
- Kişi hürriyeti ve güvenliği; Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırk sekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır.
- Özel hayatın gizliliği; Bu maddeye **2010 da** "Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usûller kanunla konulur" hükmü eklendi.
- Konut dokunulmazlığı.
- Haberleşme hürriyeti.
- Yerleşme ve seyahat hürriyeti; **2010 da** "Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlandırılabilir" hükmü geldi.
- Din ve vicdan hürriyeti.
- Düşünce ve kanaat hürriyeti
- Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti.
- Bilim ve sanat hürriyeti
- Basın hürriyeti
- Süreli ve süresiz yayın hakkı
- Basın araçlarının korunması;
- Kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı.